

BÖLGESEL KALKINMA

Doç. Dr. Nuri YAVAN

Ankara Üniversitesi
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Coğrafya Bölümü
Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı
nuri.yavan@ankara.edu.tr

Türkiye'de Bölgesel Eşitsizlikler

- ▶ Bölgesel kalkınma/eşitsizlik sorunu
- ▶ AB ve OECD'de Bölgesel Eşitsizlikler ve Farklar
- ▶ Türkiye'de Bölgesel Eşitsizlikler
- ▶ Türkiye'de Bölgesel Eşitsizliklerin Çeşitli Göstergeler Yoluyla Ölçülmesi

Bölgesel kalkınma/eşitsizlik sorunu

- ▶ Bölgesel dengesizlik sadece Türkiye'nin değil, tüm dünyanın sorunu
- ▶ Hatta AB içinde küçük bölgesel farklar bile büyük bir sorun olarak algılanmaktadır.
- ▶ AB, bütçesinin yaklaşık %40'ını bölgesel kalkınma politikasına ayırmaktadır.
- ▶ Kuzey Amerika ve Avrupa'da bölgesel gelir farklılığı ortalama 2 kattır.
- ▶ GOÜ'de ortalama 5 kat civarındadır.
- ▶ **Bölgesel farklılıklarda mekânsal ölçek önemlidir:**
- ▶ **Düzen 2 Bölgeleri**
- ▶ Türkiye: 4,1 kat
- ▶ İngiltere: 3,4 kat

Düzen 3 bölgeleri

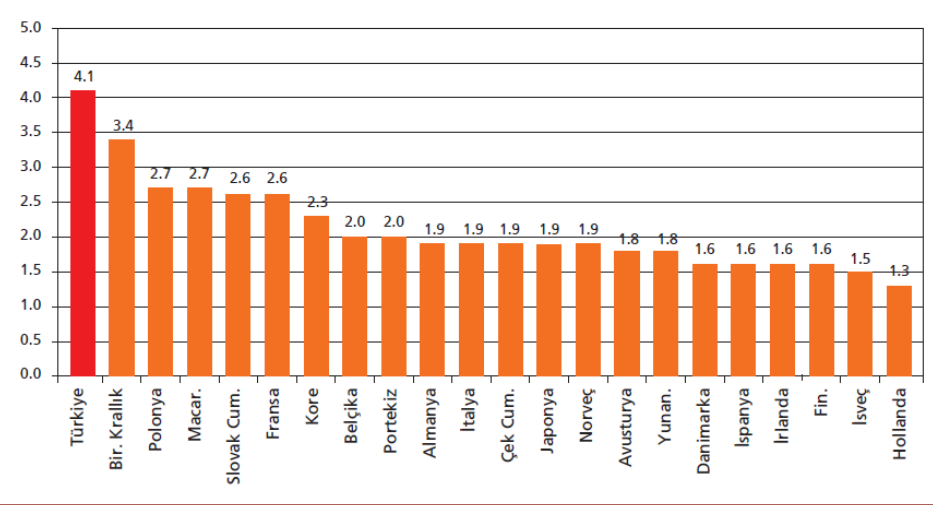
Türkiye: 11 Kat

İngiltere: 8 Kat

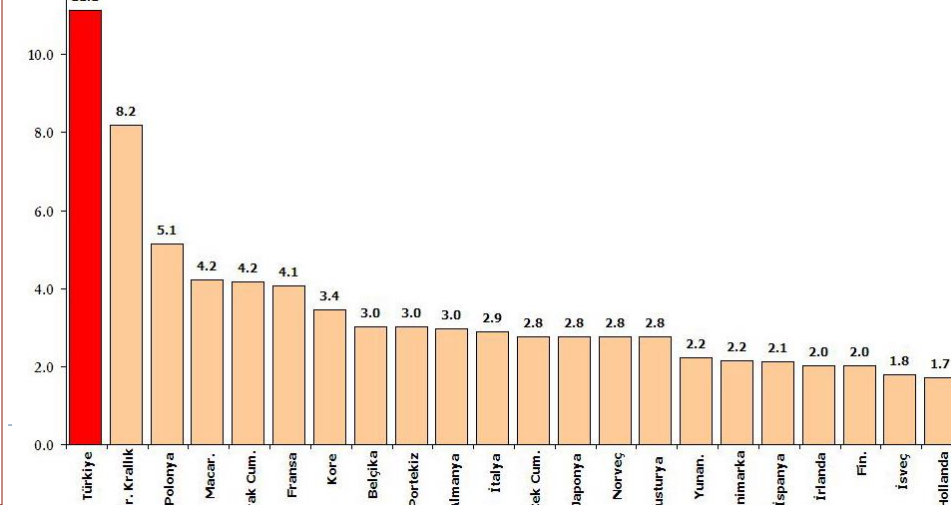
Fransa :4 kat

OECD'de Kişi Başına Bölgesel Katma Değer (Düzen 3 bölgesi)

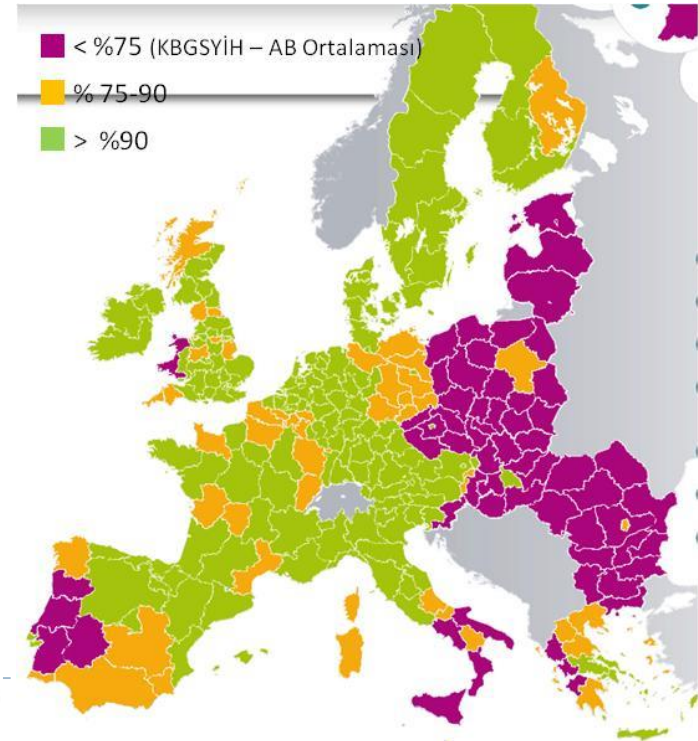
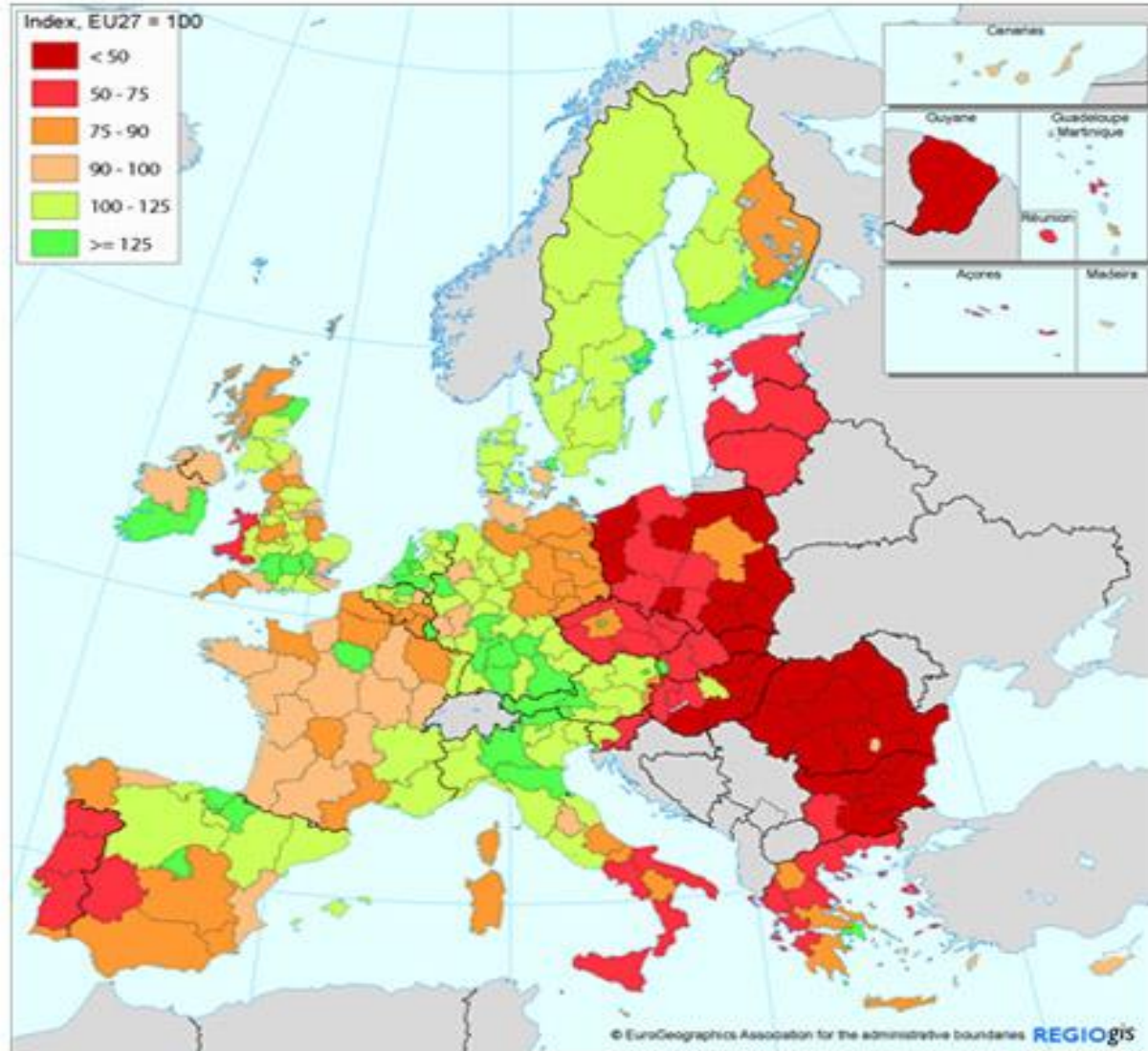
Şekil 1: Seçilmiş OECD ülkelerinde bölgeler arası farklar

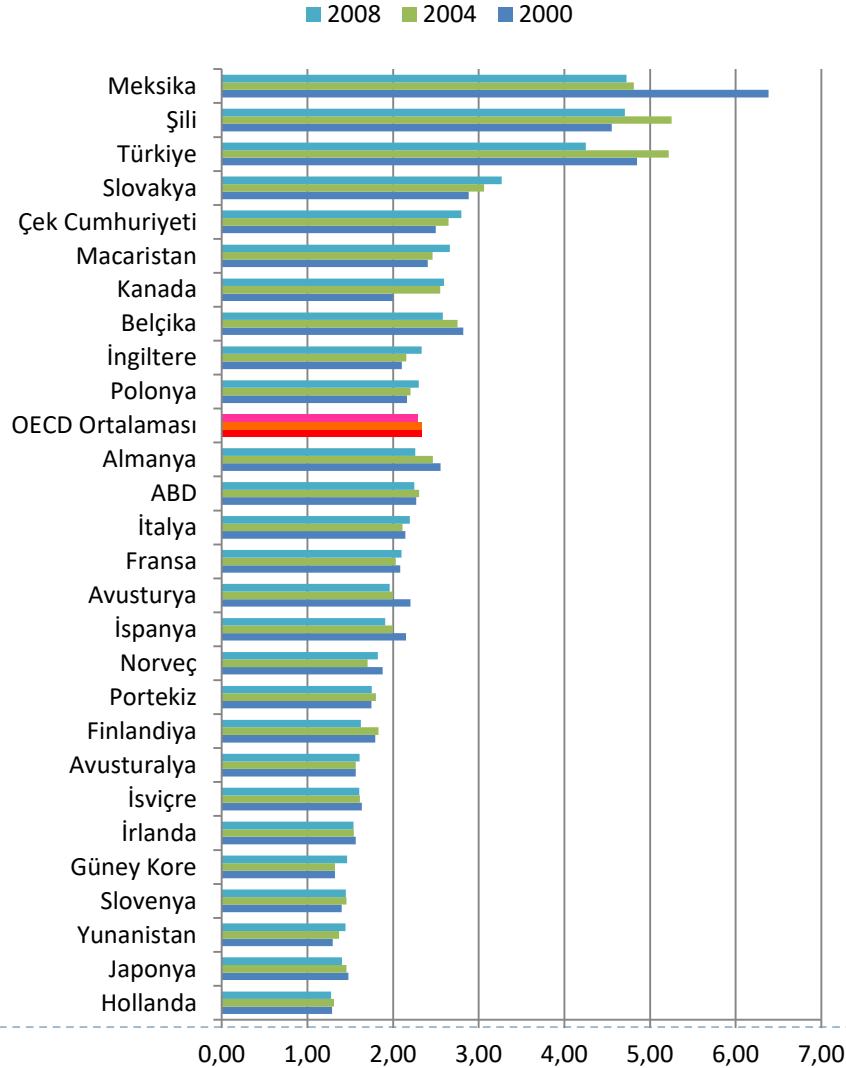
OECD'de Kişi Başına Bölgesel Katma Değer (Düzen 3 bölgesi)

AB'de bölgesel eşitsizlik ve farklar

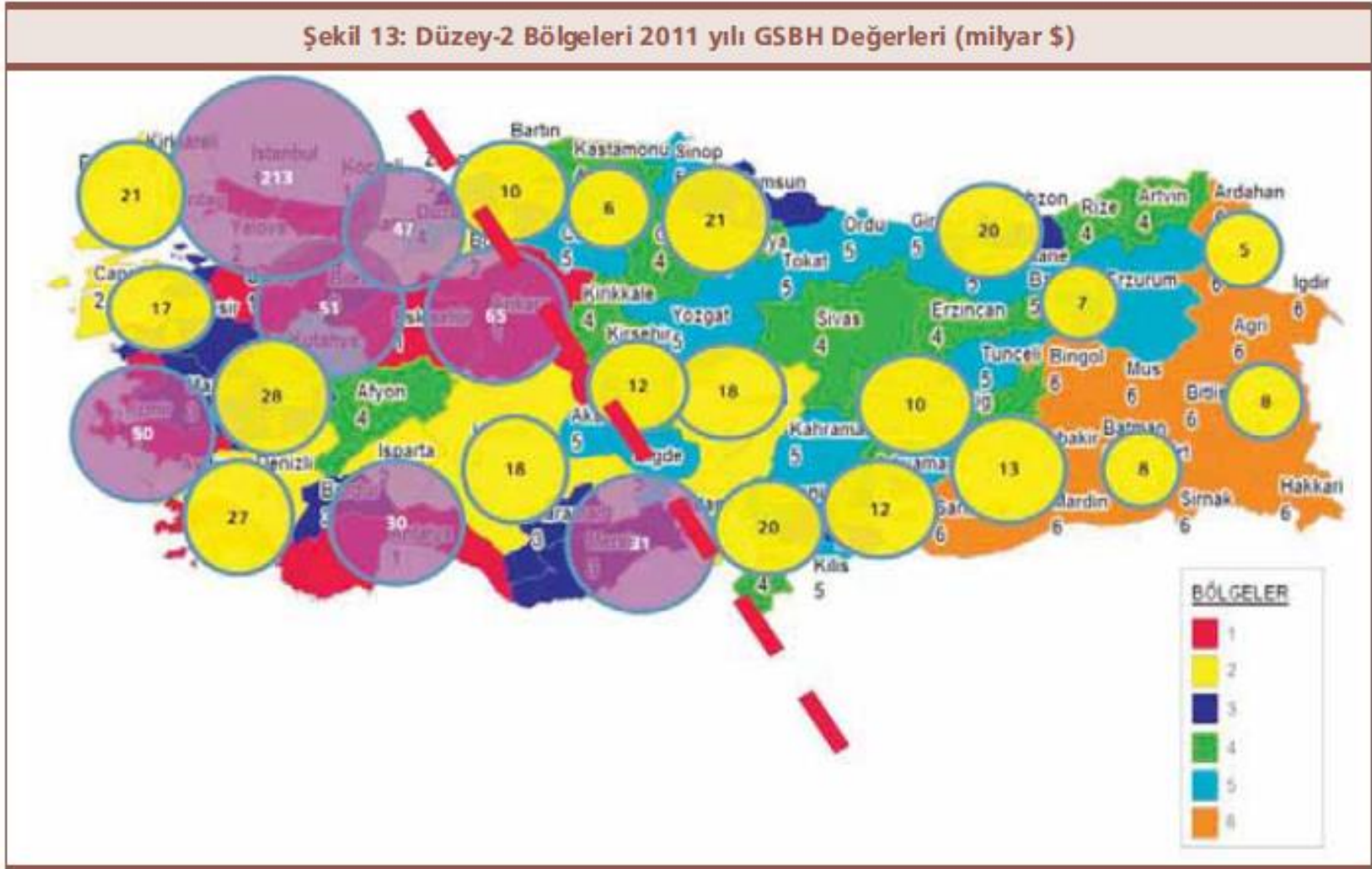
AB ve OECD Ülkelerinde Düzey 2 Bölgelerine Göre Bölgesel Gelir

¹En yüksek gelirli bölgede kişi başına GSYİH/En düşük gelirli bölgede kişi başına GSYİH

Kaynak: OECD, 2012'ye dayanarak yazarlar tarafından hesaplanmıştır.

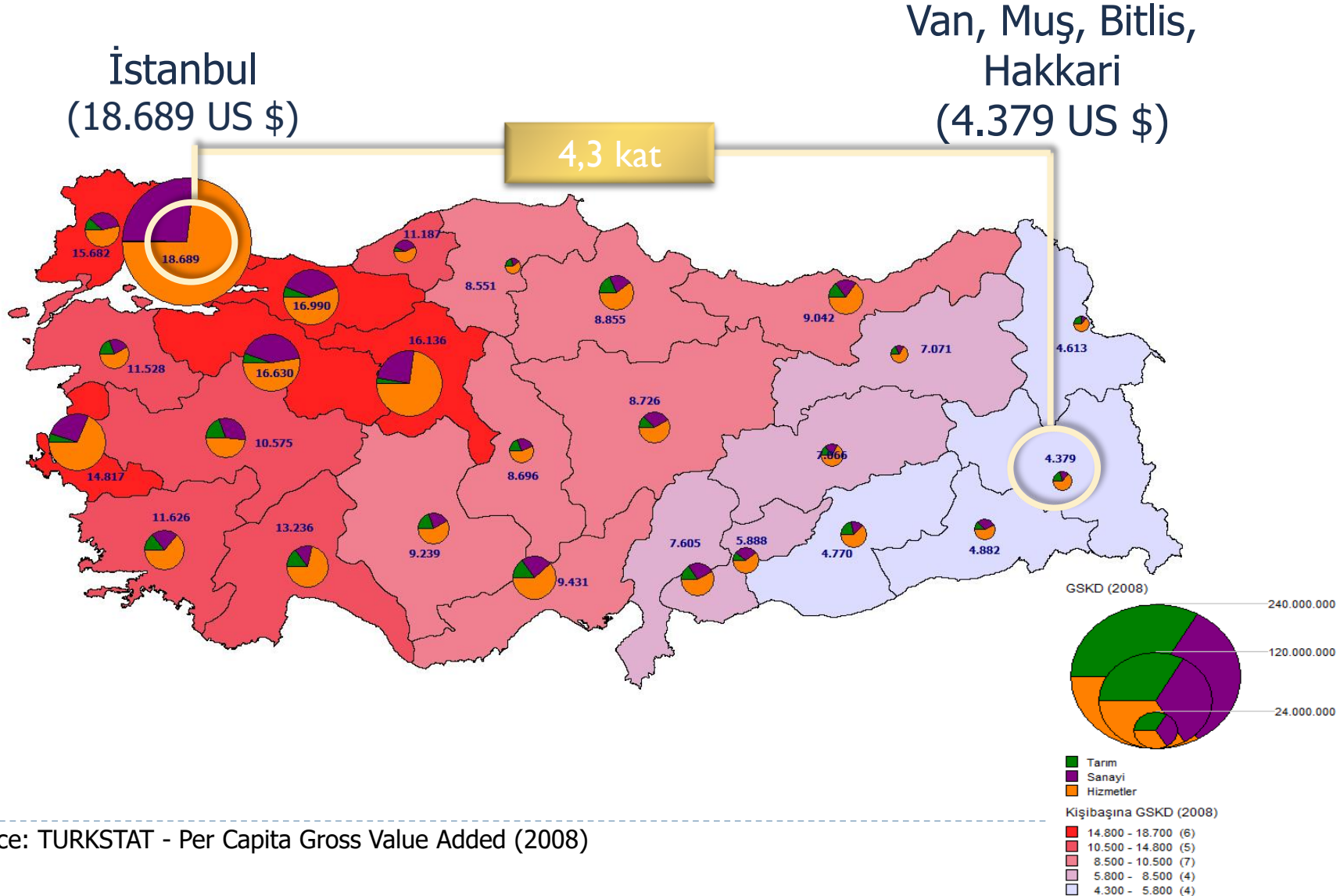
Şekil 13: Düzey-2 Bölgeleri 2011 yılı GSBH Değerleri (milyar \$)

Kaynak: TÜİK verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

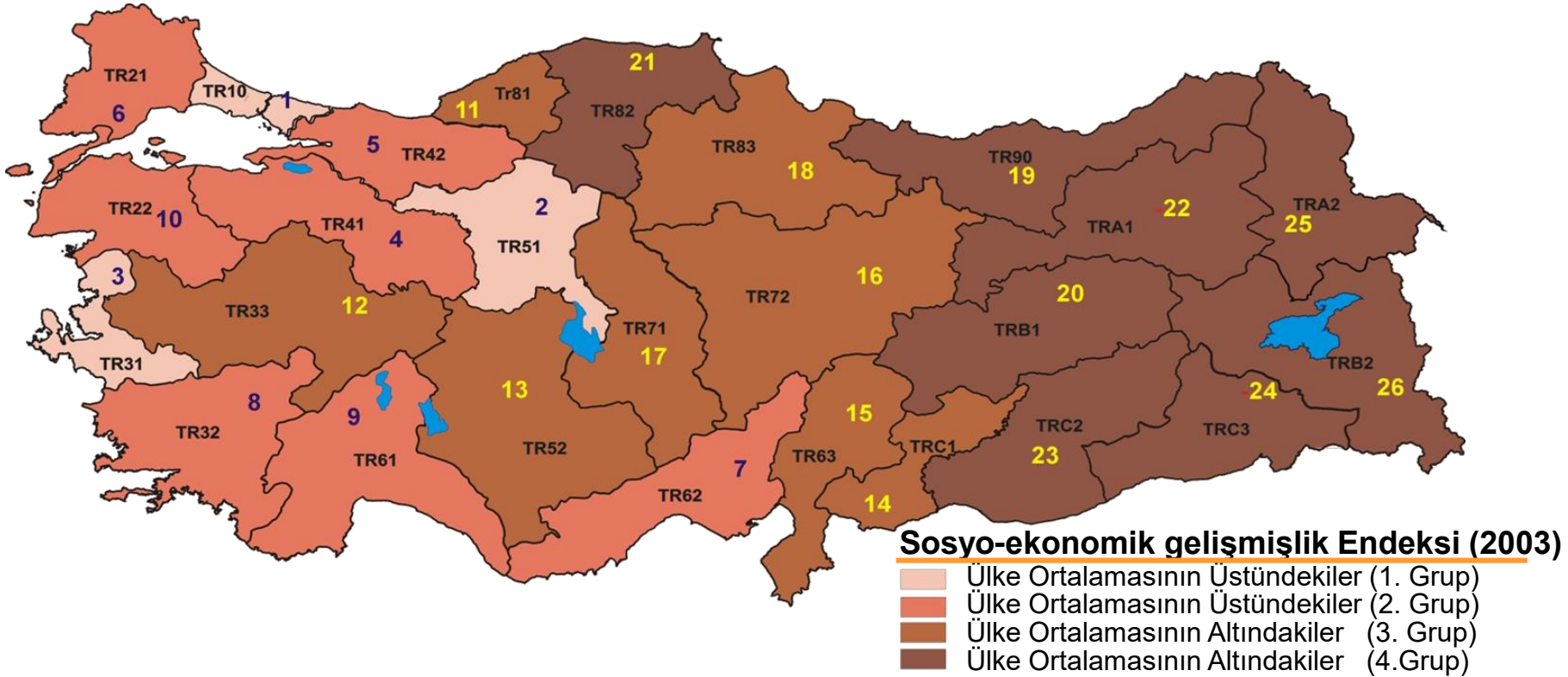

Türkiye’de bölgesel eşitsizlik ve farklar

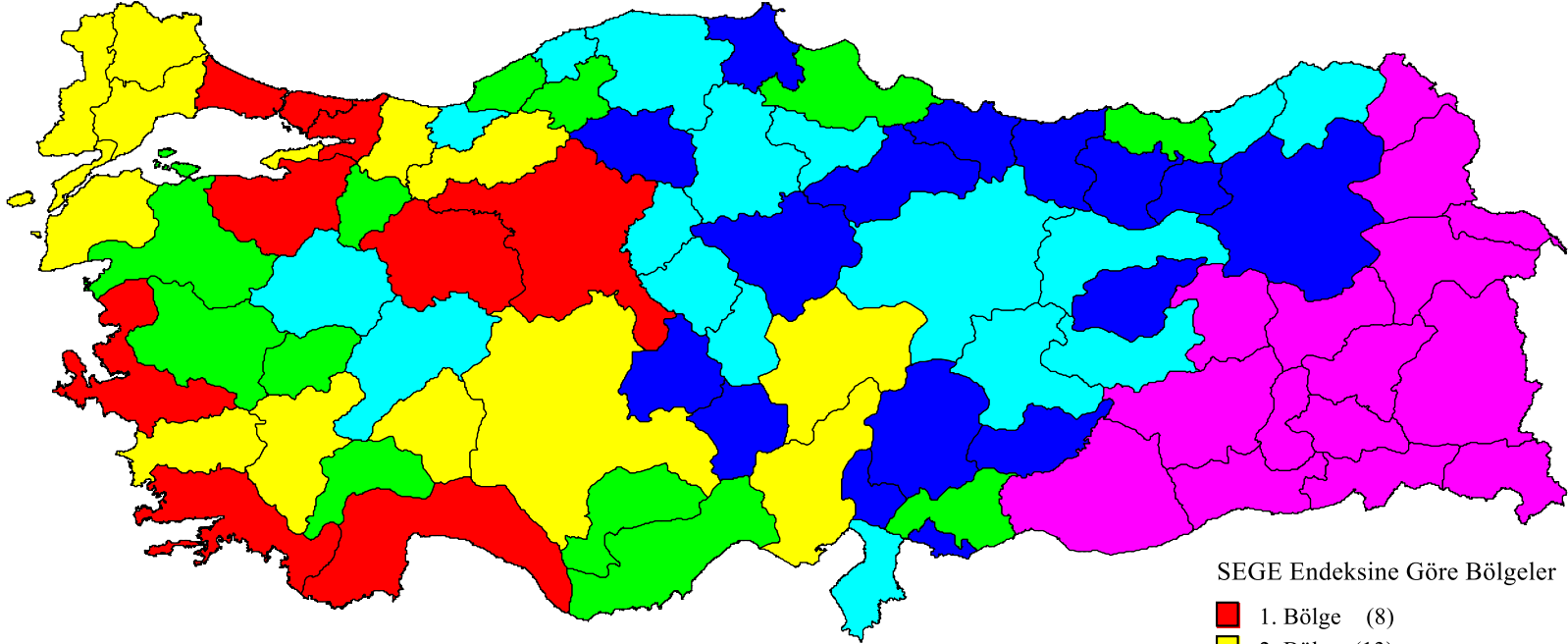

İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması 2003

Bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılamaması

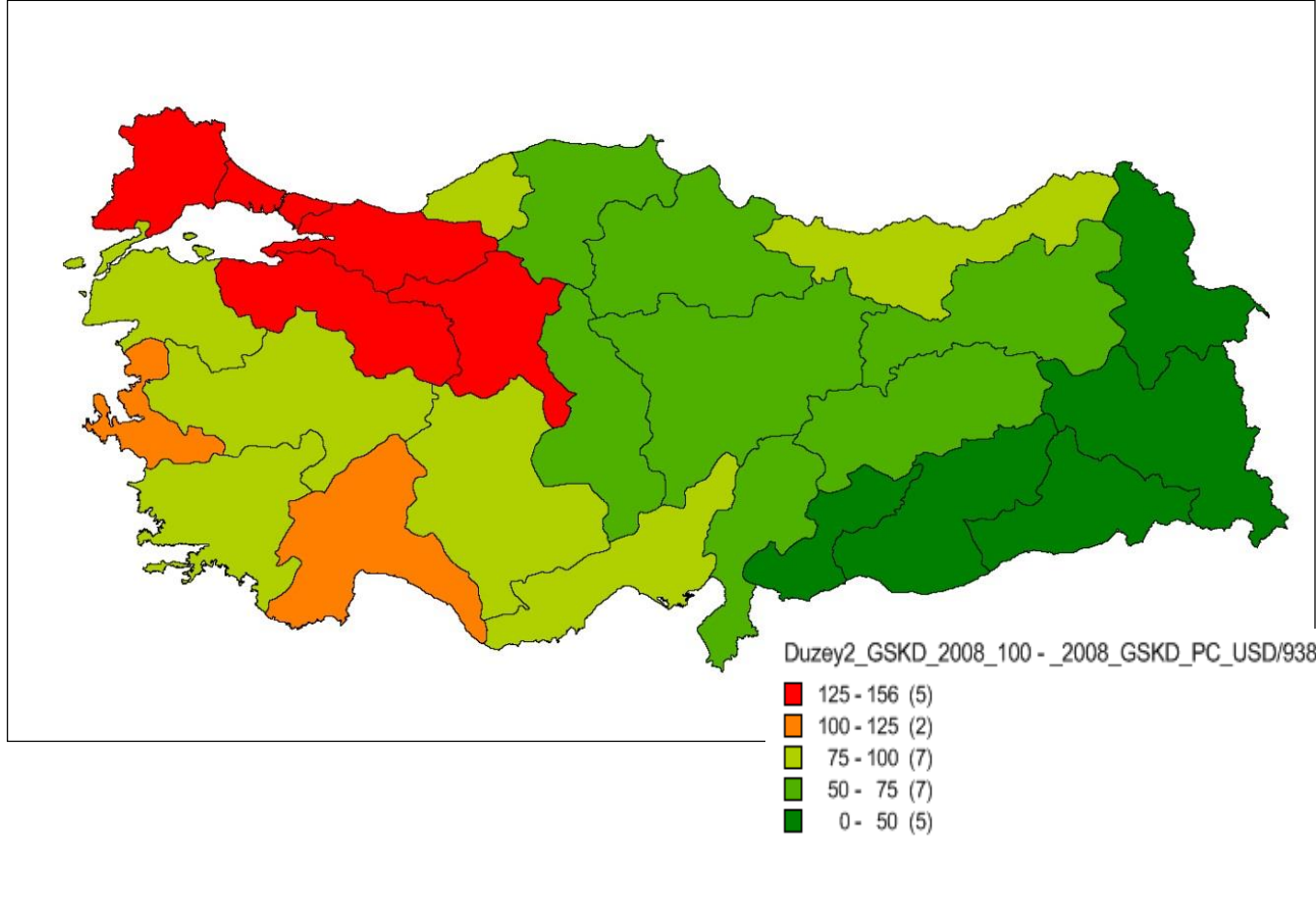
İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması 2011

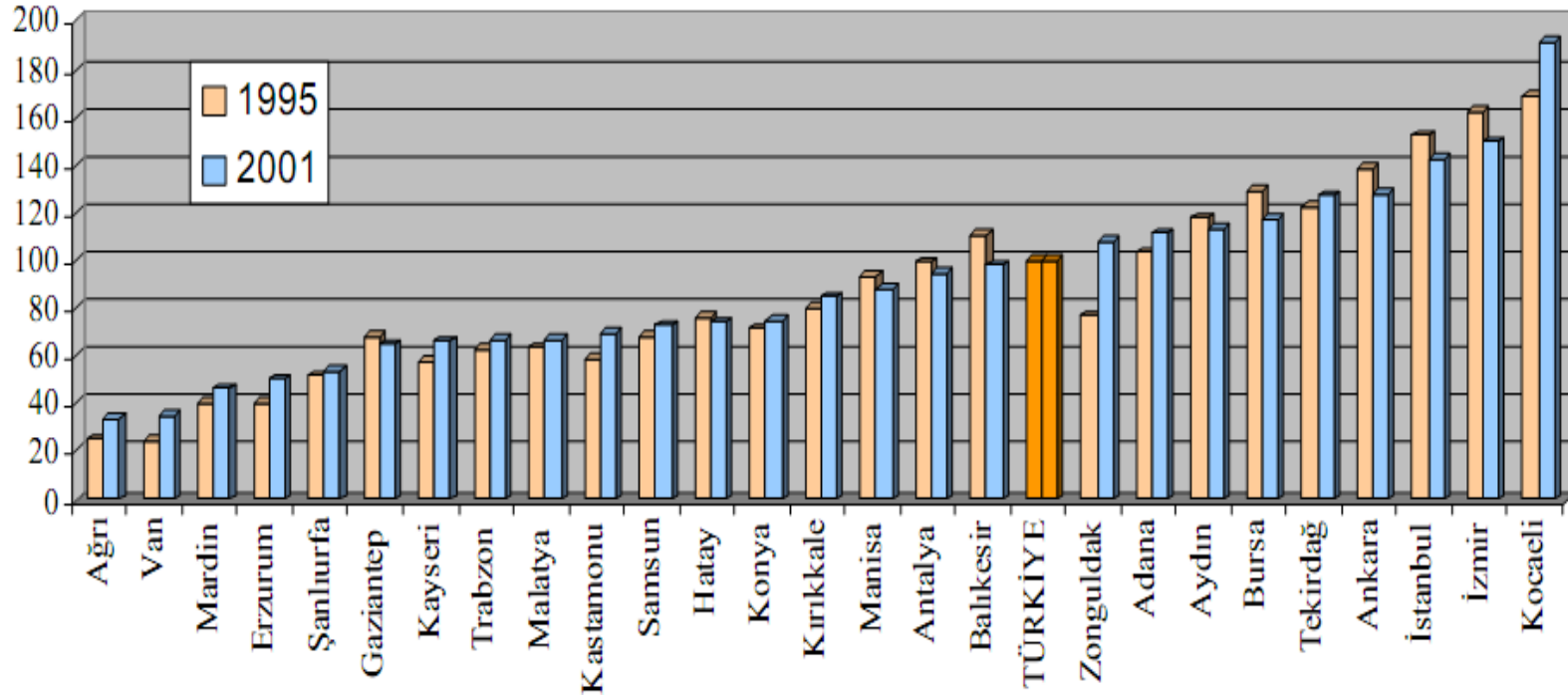
SEGE Endeksine Göre Bölgeler

- 1. Bölge (8)
- 2. Bölge (13)
- 3. Bölge (12)
- 4. Bölge (17)
- 5. Bölge (16)
- 6. Bölge (15)

Türkiye’de kişi başına düşen bölgesel gelir farklılıkları (2008)

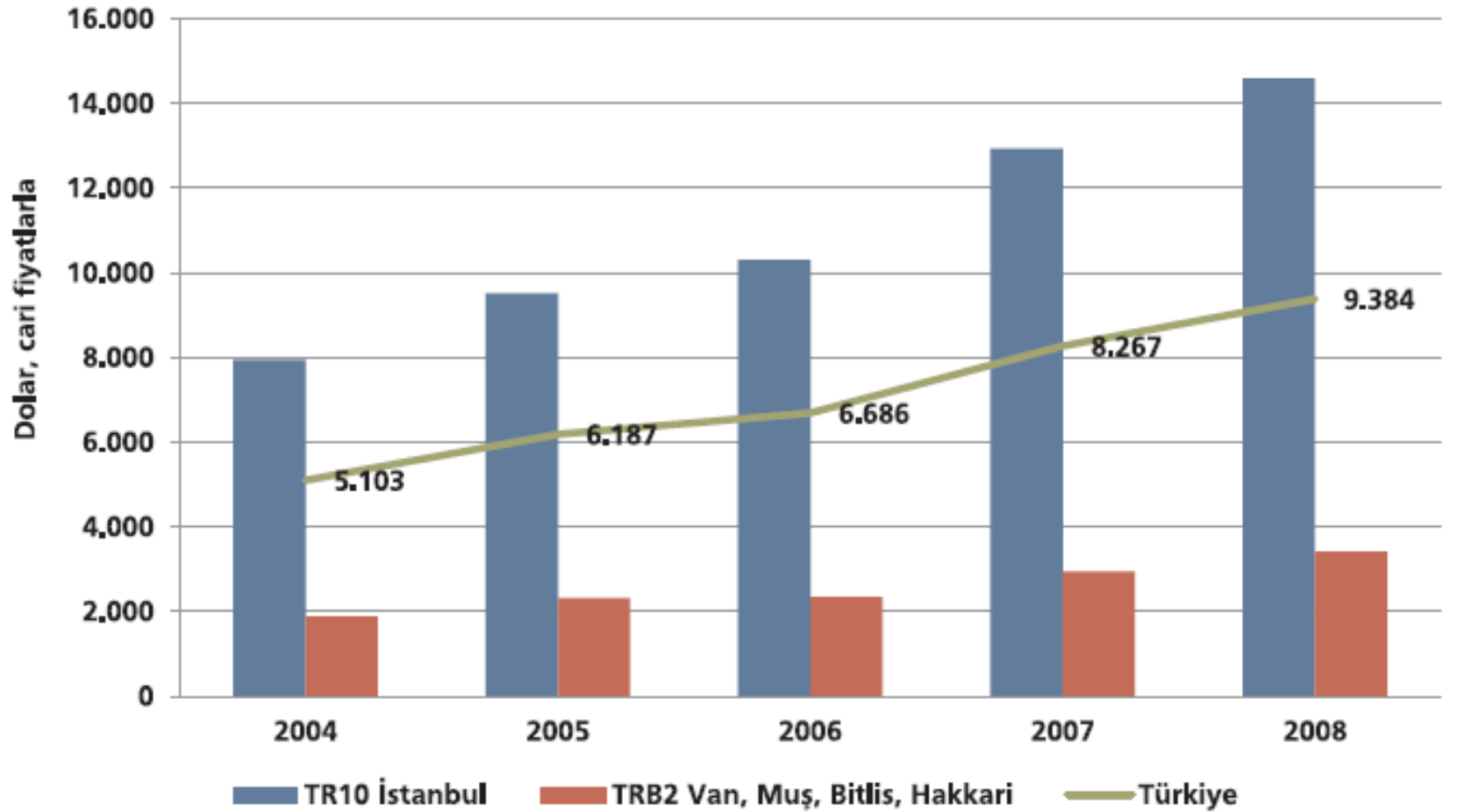
Düzyer 2 Bölgelerine Göre Kişi Başı GSYİH Endeks Değerleri (Türkiye=100)

- Kişi Başı GSYİH 2001 Türkiye Ortalaması: 2.146 \$
- Kocaeli Düzey 2 Bölgesi 2001 Yılı Kişi Başı Ortalama GSYİH: 3.419 \$
- Ağrı Düzey 2 Bölgesi 2001 Yılı Kişi Başı Ortalama GSYİH: 788 \$

Şekil 33: Kişi Başı GSKD Gelişimi

Kaynak: TÜİK verilerine dayanmaktadır

Türkiye’de Kişi Başına Gelirde Bölgesel Farklılıklar

	Ortalama 1987-88-89	Ortalama 1993-94-95	2001
En düşük K.B.Gelire Sahip Bölgelerdeki Nüfusun %10’na Karşılık Gelen GSYİH %’si	% 3,7	% 3,6	% 4,2
En Yüksek K.B.Gelire Sahip Bölgelerdeki Nüfusun %10’na Karşılık Gelen GSYİH %’si	% 16,7	% 16,5	% 16,6
Üst Gruptaki Bölgelerin Alt Gruptakilere Oranı	4,5	4,6	3,9
Uçtaki Bölgeler Arasındaki Oran	7,0	6,9	5,6
Gini Katsayısı	0,244	0,237	0,219
<i>Ana Kent Bölgeleri (Düzey-2)</i>			
	Ortalama 1987-88-89	Ortalama 1993-94-95	2001
<i>K.B.GSYİH, İndeks TR=100</i>			
İstanbul	167	150	143
Ankara	130	139	128
<i>Toplam Ulusal GSYİH’nın % Olarak Bölgesel GSYİH</i>			
İstanbul	% 20,5	% 21,0	% 21,3
Ankara	% 8,4	% 7,9	% 7,6

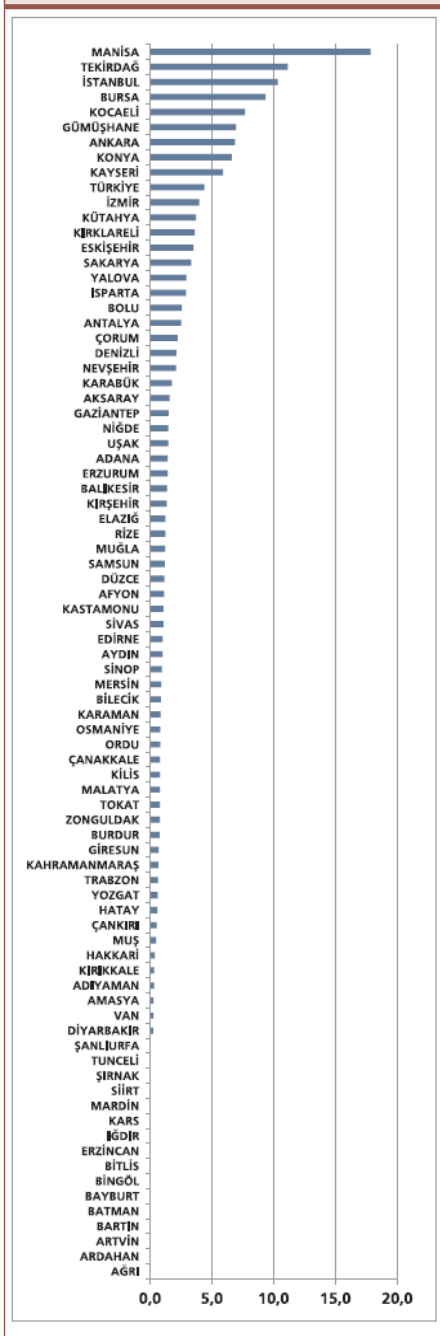
Tablo 19: Gayri Safi Bölgesel Hasıla (x 1000 \$)

Kodu	Bölge	2004	2008	2011
TR10	İstanbul	\$108.430.481	\$205.185.630	\$213.540.645
TR51	Ankara	\$32.915.996	\$63.202.774	\$65.776.347
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	\$24.637.040	\$49.209.880	\$51.213.672
TR31	İzmir	\$26.401.754	\$48.505.424	\$50.480.531
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	\$22.837.302	\$45.654.763	\$47.513.793
TR62	Adana, Mersin	\$15.872.985	\$29.628.281	\$30.834.724
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	\$15.325.568	\$28.605.155	\$29.769.937
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	\$13.568.623	\$26.893.105	\$27.988.173
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	\$14.951.187	\$26.744.157	\$27.833.161
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	\$10.987.421	\$20.962.939	\$21.816.535
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırkdareli	\$9.783.777	\$20.169.848	\$20.991.150
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, , Gümüşhane	\$9.798.800	\$19.624.761	\$20.423.867
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	\$9.495.117	\$19.000.385	\$19.774.067
TR52	Konya, Karaman	\$9.384.685	\$17.601.827	\$18.318.561
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	\$9.293.681	\$17.418.493	\$18.127.762
TR22	Balkesir, Çanakkale	\$8.004.011	\$16.024.417	\$16.676.920
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	\$7.379.908	\$12.539.894	\$13.050.509
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	\$6.339.000	\$11.713.671	\$12.190.643
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	\$6.037.825	\$11.236.107	\$11.693.634
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	\$5.937.480	\$9.901.212	\$10.304.382
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	\$5.338.387	\$9.893.149	\$10.295.991
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	\$3.905.890	\$8.253.474	\$8.589.549
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	\$3.995.233	\$7.522.283	\$7.828.585
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	\$3.736.116	\$6.562.661	\$6.829.888
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	\$3.383.260	\$5.461.382	\$5.683.765
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	\$2.671.165	\$4.565.313	\$4.751.210
TR00	Türkiye	\$390.412.690	\$742.080.982	\$772.298.000

Kaynak: TÜİK verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

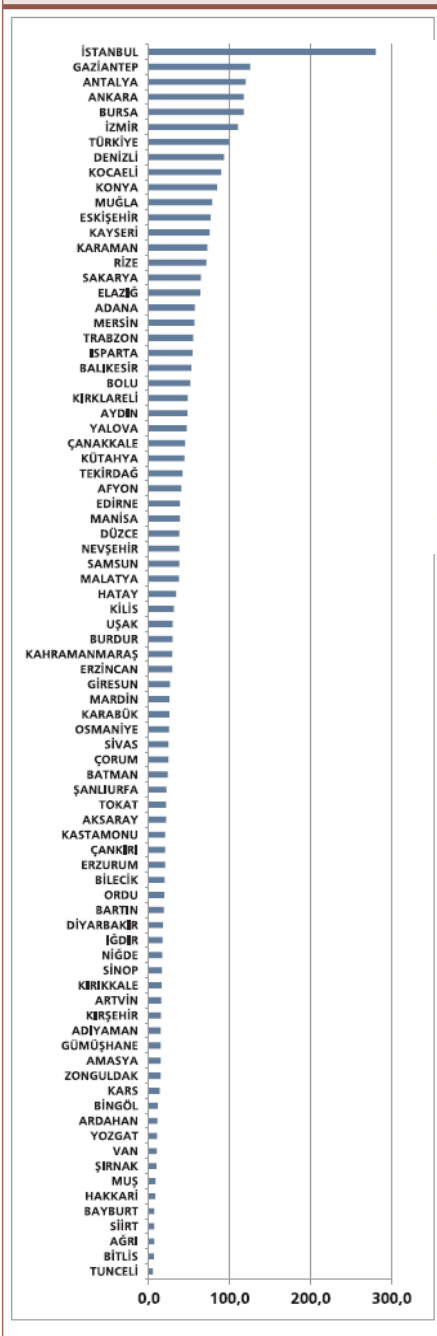
Yukarıdaki tablo Türkiye'deki 2000'li yıllarda yaşanan hızlı gelişim sürecinin ve başarılı ekonomi performansının bir yansımasıdır. 2004 yılında 10 milyar \$ sınırını geçen sadece 10 Düzey-2 bölgesi varken, 2011 yılı itibarıyla bu sayı 21'e yükselmiştir. Bu 21 bölgeden 5'i 50 milyar \$ ve üzerinde GSBH'ye sahiptir. Bu bölgeler aynı zamanda sanayi üretimi güçlü olan, dış yatırım çeken bölgelerdir. 10-30 milyar \$ aralığında ise 16 bölge yer alırken, 10 milyar \$ ve altı GSBH büyüklüğüne sahip 5 bölge yer almaktadır. GSBH düzeylerine göre bölgeler 5 gelişmiş, 16 gelişmekte olan 5 az gelişmiş olarak sınıflandırılabilir. Ulusal hasılanın mekânsal dağılımını net olarak görebilmek açısından aşağıdaki haritayı incelemek faydalı olacaktır.

Şekil 35: Yüzbin Kişiye Düşen Patent Başvuru Sayısı (2011)

Kaynak: Türk Patent Enstitüsü ve TÜİK verilerinden yazar tarafından üretilmiştir.

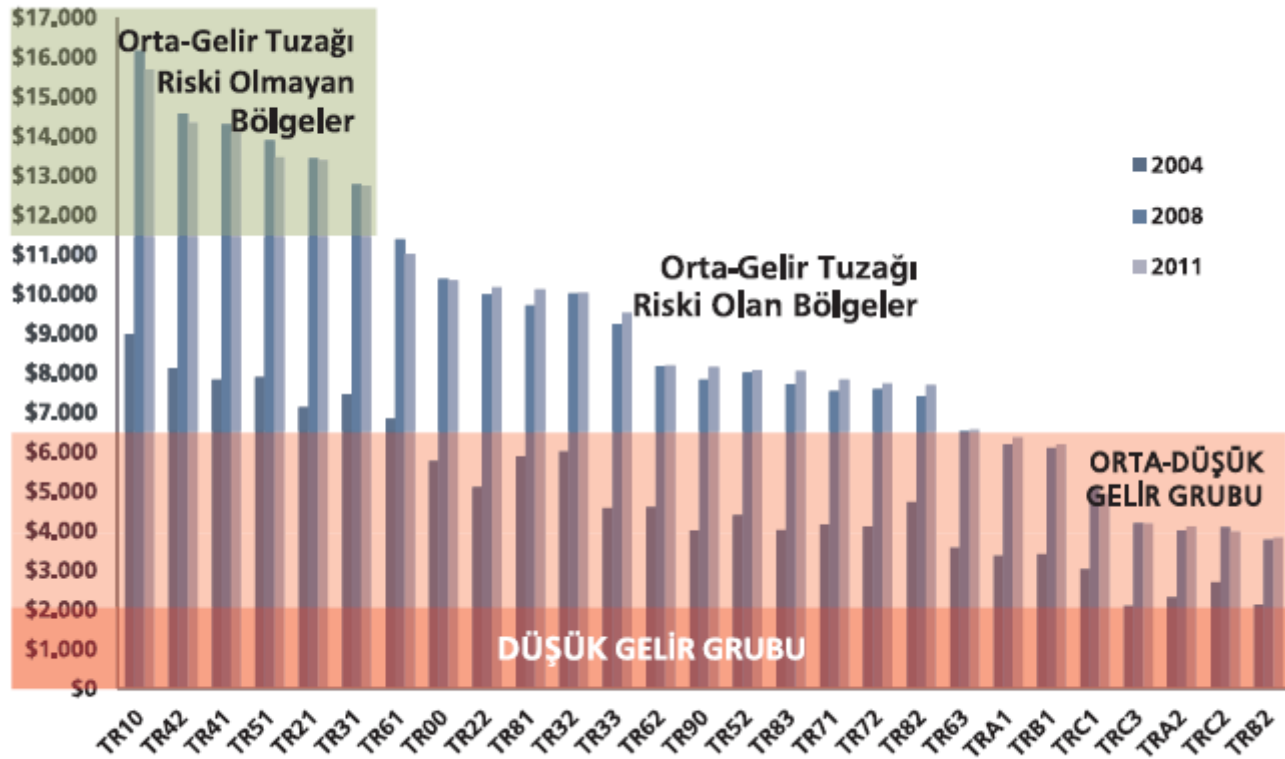
Şekil 36: Yüzbin Kişiye Düşen Marka Başvuru Sayısı (2011)

Kaynak: Türk Patent Enstitüsü ve TÜİK verilerinden yazar tarafından üretilmiştir.

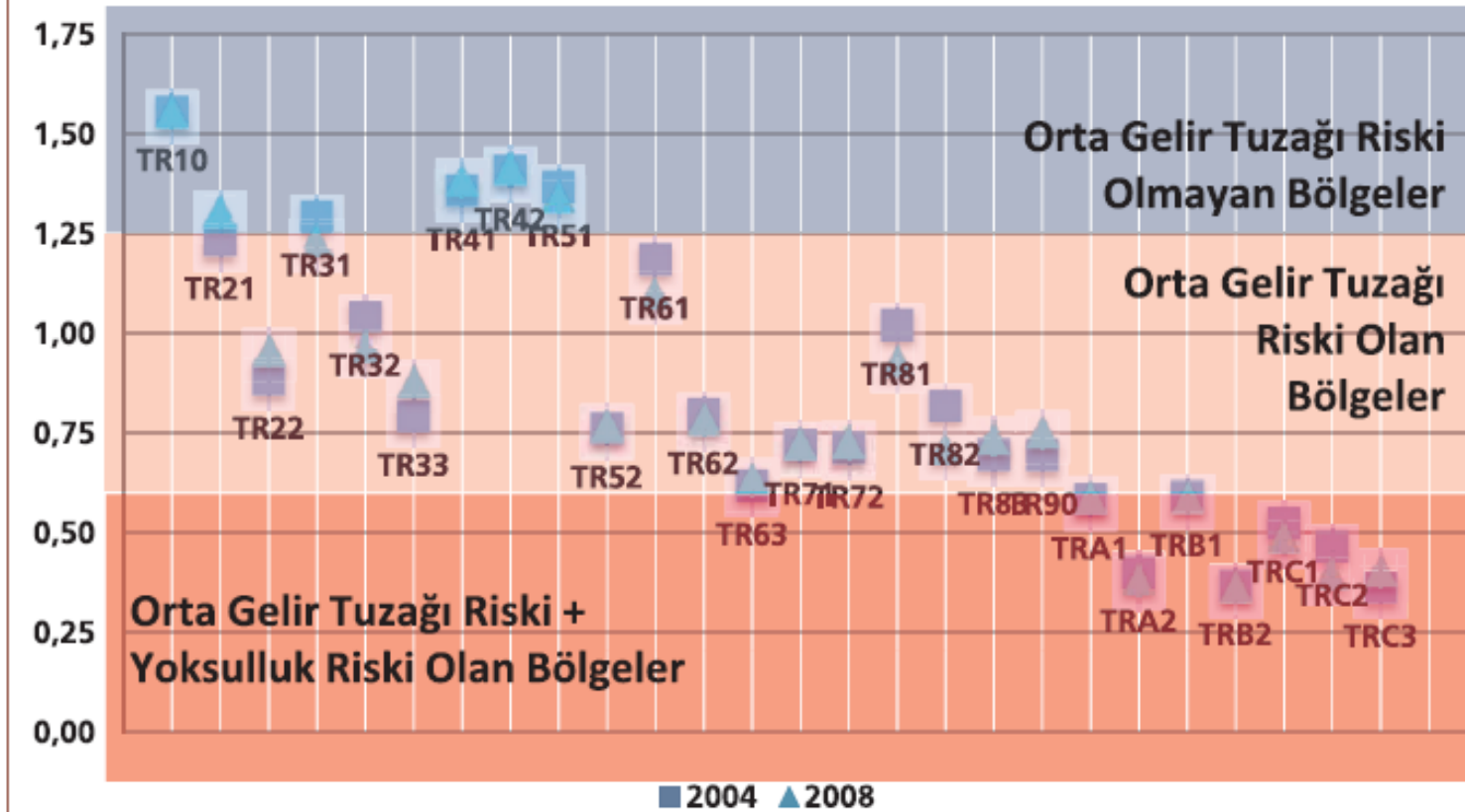
Nitelikli işgücü sınıfında olan tam-zamanlı eşdeğer araştırmacı sayısı dışında en temel Ar-Ge ve yenilik kapasitesi göstergeleri Marka ve Patent başvuru sayısıdır. Bu göstergelere göre Türkiye'de her ilde neredeyse Marka başvurusu yapılmaktadır. Ancak, patent başvurularında 2011 yılı itibarıyla 15 il sıfır çekmiştir. İlk sıralardaki iller ise belirli ölçüde nüfusa ve ekonomik büyüklüğe sahip illerdir. Patent başvuru sayısında ihracat ve ithalat teknoloji düzeyi ilk sıralarda yer alan Manisa'nın yer alması şaşırtıcı değildir. Benzer şekilde ülkenin ekonomik merkezi İstanbul'un marka başvurusu sıralamasında ilk sırada yer alması da beklenen bir durumdur. Aşağıdaki iki grafikten de görüleceği üzere, gelir düzeyi bakımından son sıralarda yer alan bölgelerin neredeyse tamamı aynı zamanda "bilgi üretme" ve "yenilikçilik" bakımından da sorun yaşamaktadır.

Şekil 14: Bölgelerin Gelir Gruplarına Göre Sınıflandırması (2004, 2008, 2011)

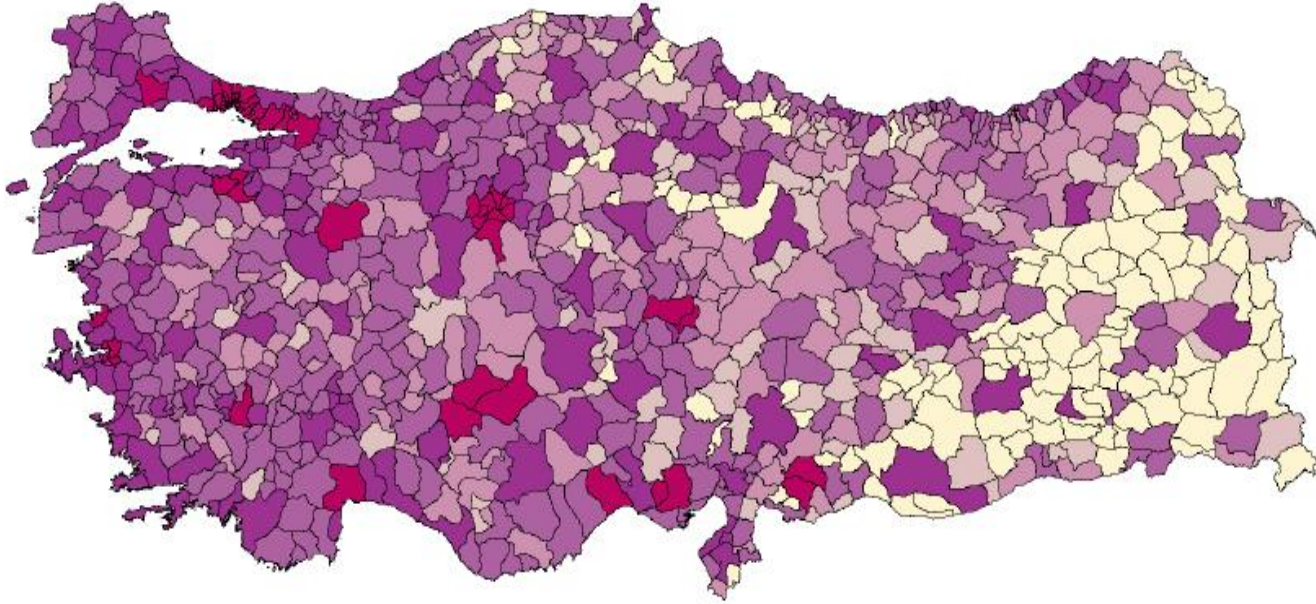
Kaynak: TÜİK verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Şekil 18: Bölgelerin Toplam Katma Değer Oranı/Nüfus Oranı

Kaynak: TÜİK kaynaklı verilerden kendi hesaplamamız.
Bu oranın 1'e eşit olması bölgenin katma değerden adil pay aldığını gösterir.

İlçelerin Ekonomik Gelişmişlikleri, 2004

Grafik6: İstatistik Bölge Birimleri Düzey-2'ye Göre İmalat Sanayi Gelişmişlik Sıralaması

